

Vzpomínky na okupaci a osvobození Protivína

Odras doby v lesku očí Zdeňka Staňka a vzpomínky na okupaci a osvobození Protivína

Protiletadlové kanóny ráže 85 mm vystřelují za zdí zámecké zahrady světlice k velkému splavu na Blanici. V jejich hlučném dialogu se skrývá utrpení, bolest, ale i radost a naděje lepších zítřků. Druhá světová válka definitivně zhasíná jako barevná světla dopadající k zemi. Akordeony a potlučené trubky doplňují tuto hlučnou skladbu o tóny lidskosti, pro které se na bitevních polích a koncentračních táborech nenašlo místo. Tak zní poslední výstřely sovětských děl při vyznamenávání amerických vojáků a příslušníků Rudé armády 17. května roku 1945 v protivínském zámku. Nejen tyto okamžiky ve své paměti ukrývá Zdeněk Staněk, v té době malý kluk, který každý den chodil se svými kamarády obdivovat ruské vojáky do nedalekého lesa Hájku, kde od května do září 1945 tábořili. Jako vzpomínku na tyto události nechal pan Staněk opravit lavičku a zhotovit informační tabuli s doplňujícími fotografiemi na místě bývalé zemljanky. Uctít památku výročí 70 let od osvobození spojeneckými vojsky ani nešlo udělat lépe. Les Hájek i dnes láká k odpoledním procházkám a na místě tehdejšího úkrytu ruských vojáků se můžete posadit na lavičku a dozvědět se z pár řádků informační tabule něco o době minulé.

Zažil jste jak šťastné dny osvobození, tak strasti nacistické okupace. Jaké bylo tenkrát prožívat dětství v Protivíně?

Dvanáctiletému klukovi samozřejmě nedocházejí všechny věci, ale rozhodně to nebyl žádný med. Byla bída, rodiče měli stavení kousek od protivínské vlakové stanice, v chlívku jsme měli kravku. Pamatuji se, když Němci vydali nařízení pro všechny zdejší zemědělce, aby většinu nadojeného mléka odevzdávali pro potřeby Třetí říše. Nám pak nezbylo skoro nic. Do vyhlášky přibyl postupem času i výnos, který nakazoval všem lidem odevzdat máselnice na výrobu másla do kaplanky na náměstí. Naštěstí byl můj tatínek jeden z bednářských mistrů protivínského pivovaru, takže si za pár dní vyrobil máselnici novou. Nebyl to však ten typ, kterým se smetana pomocí postranní kliky otáčí, ale poctivá s tloukem. Doma jsme ovšem máslo stloukat nemohli, dunivé zvuky by vzbudili pozornost. Proto mě tatínek občas i s máselnicí posadil na vozík a jeli jsme kolem řeky na Milenovice. Byl to rok 1944 a obilí na polích už rostlo. Dostal jsem za úkol prokličkovat pšenici doprostřed pole, kde jsem pak máslo vyrobil. Tatínek pak vždy máselnici přikryl vrstvou jetele a jeli jsme spokojeně domů.

Neměl tedy někdo ve vaší rodině oplétačky s gestapem?

Tatínek si jednou v práci pustil pusu na špacír. Poslouchali tenkrát se svým bratrem Václavem, který v Krči dělal pekaře, pomocí krystalky stanici Londýn. Já tam tehdy s otcem byl a musel jsem slíbit, že se o tom nikde nezminím, protože by to mohlo mít nedozírné následky. Nacistická propaganda německé bitvy stále vyhrávala, ale opak byl pravdou. Tatínka s mým strýcem válečná situace na frontě vždycky zajímala. Kromě toho tam nabádal občany exilový prezident Beneš, aby své cenné stroje raději zahrabali pod zem v případě hrozících náletů. Zprávy z východní fronty přinášely zprávy o německém ústupu. Tatínek se proto jednou v pivovaru zmínil, že „Pepík z Tálína“, jak se tehdy v legraci říkalo Stalinovi, brzy se svou armádou přijede a bude konec války. Samozřejmě to slyšel někdo, kdo neměl a tatínek obratem dostal pozvánku od gestapa na výslech. Jistý protivínský četník pan Hurt mému tatínkovi říkal, že radši ani neodhaduje, jak to může dopadnout. Díkybohu se konec války opravdu blížil a tatínek vyvázl pouze s tím, že už se to nesmí nikdy opakovat. Němci už dobře věděli, že jim teče do bot. Náš táta se přesto raději sebral a odešel do milenovické hájovny k panu Slepíčkovi, kde se asi týden před koncem války schovával. Jen v noci vždy přišel domů se podívat, jak se nám daří. Bylo to hrozné.

V protivínském zámku prý sídlil oddíl Hitlerjugend a později zde byl v květnu roku 1943 zřízen výcvikový tábor Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě pro nové instruktory tělovýchovných spolků. Co je na tom pravdy?

Asi úplně všechno, co jste řekl. Pamatuji si mladé německé kluky z řad Hitlerjugend. Jejich otcové zastávali funkci důstojníků a jejich děti chodily s dýkou za opaskem po městě a chovaly se jako zvířata. My je samozřejmě neměli v lásce, jednou nám při chytání ryb sebrali pruty a přivlastnili malou loďku. Měli také různé oslavy, pochodovali s prapory a se svastikou po náměstí. Jednou si pamatuji, že jel pan Pelikán na kole z Chvaletic do protivínského kostela a potkal je na ulici. Když se míjeli, jeden z těch kluků mu srazil klobouk z hlavy. Pan Pelikán zastavil a šel klobouk sebrat. Nemohl dělat nic, bylo to hrozně nespravedlivé.

Kuratorium zde slavnostně otevíral Emanuel Moravec. Plnilo tehdy funkci zakázaného Sokola. Hlavním ideovým cílem byla nejen převýchova, ale také podpora protektorátního vlastnictví a spolupráce s německou říší. My si občas do zámku přišli zahrát fotbal.

Chodili jste tedy normálně i do školy, nebo byla výuka během války pozastavena?

Do školy se normálně chodilo, sice ne úplně každý den, ale docházka se nezanedbávala. To až na sklonu druhé světové války se skoro neučilo. Navíc byl ve sborovně zřízen operační sál pro německé vojáky a pacienti se pak odváželi na zotavení do zámku. Někdy to byly hrůzné pohledy, vojáci byli zohavení, chyběli jim končetiny... Navíc od dubna 1945 hrozily hloubkové nálety. Protivínské nádraží bylo bombardováno a stíhači se zaměřovali na lokomotivy, které tudy jezdily do Českých Budějovic. Vždy vlak několikrát obletěli, aby mohlo civilní obyvatelstvo uniknout z vagonů a pak už jen byly slyšet zvuky letadlových kulometů. Při takové jedné potyčce zemřeli u zastávky v Protivíně dva němečtí vojáci. Ráno jsme se chodili učit do hospod, které byly tu dobu prázdné. Ale většinou byl ohlášen nálet a my se rozeběhli na všechny strany. Učitelky nevěděly, co mají dělat. Mám jenom velké štěstí, že se mi tenkrát nic

nestalo. Pak jsme se učili na venkovních hřišti. Vzhledem k pěknému počasí to bylo příjemné a my jsme měli třídu ve velkém vápně (smích).

Pamatujete si, kdy do Protivína přijeli první osvoboditelské jednotky?

První vojáci projeli Protivínem 6. května 1945. Byli to dva příslušníci americké armády v džípu, kteří přijeli od Vodňan, otočili se na nádraží a jeli zpátky.

Den poté došlo odpoledne k odzbrojení Němců 3 americkými vojáky. Zasahovali v hotelu Zelenka na náměstí, v pivovaru a nakonec v zámku. Zde sídlili nejvýše postavení, v pivovaru pak prý měla německá armáda uskladněna letecké motory pro své stíhačky. Pamatuji se na zvuky německých pušek, které dopadaly před hotelem Zelenka na žulové kostky. Byl jsem tenkrát schovaný za dveřmi a vše jsem sledoval. Prý tito vojáci jen přijeli ze Štěkně pro protivínské pivo. Nejspíše jim i zachutnalo, protože se pro něj často vraceli. Také zašli k místnímu holiči panu Beránkovi. S jeho synem jsme byli spolužáci a Jirka zrovna slavil své dvanácté narozeniny. Americký voják se to dozvěděl a skočil do auta pro tabulku čokolády. Jirka byl tehdy tak šlechetný a dal mi jednu půlku. Bezpodmínečná kapitulace Německa proběhla oficiálně až druhý den.

Byli tak vstřícní i ruští vojáci?

To si pište! K mojí mamince chodil často jeden ruský voják. Dožadoval se jídla pro své nadřizené. Jednou měl v té době nepředstavitelné přání – chtěl na chleba sádlo. Maminka nakonec sádlo sehnala a ruský voják ji na památku nechal železný křížek, který dostal od maminky na ochranu na bojišti. Prý ho obdržel narychlo, když Rudá armáda prošla jeho vesnicí a vzala s sebou všechny bojeschopné kluky. Ochránil ho až do Protivína, kde už ho nebude potřebovat. A vidíte, teď ho mám u sebe já.

Rusové tedy přijeli o pár dní dříve.

Ano, přesně to bylo 10. května krátce po druhé hodině odpolední. Jeli od Týna nad Vltavou směrem na Písek, to byla část armády maršála Malinovského. Později odpoledne tu projela ruská vojska od Hluboké. 11. května přijel do Protivína gardový generálmajor a velitel 107. gardové divize Machail Andrejevič Bogdanov společně s plukovníkem Někrasovem. O příjezdu se vědělo od rána a na náměstí bylo plno lidí. Po uvítání na radnici Bogdanov promluvil z okna k davu shromážděných lidí. Zde byl přítomen i americký generálmajor Brown.

Protivínem procházela demarkační linie. Proto se tak v celku bezvýznamném městečku domlouvaly mezi americkými a sovětskými generály upřesnění, kudy demarkační linie povede. Sešli se prý v nějaké vile.

Byla to vila doktora Aloise Svobody s číslem popisným 452. Psal se tehdy 13. květen 1945. Jinak Protivín byl přesně na rozhraní obou zón, kdežto třeba Vodňany byly americké a Písek zas sovětský. Na základě protivínských dohod se pak demarkační linie dále upřesňovala. Ve vile se sešlo pět amerických a jeden ruský generál.

Jeden ze čtyř pokojů posloužil k jejich schůzce a generálmajor Bogdanov vystupoval jako hostitel, protože ve vile bydlel. Ruský štáb pak sídlil v prostorách zámku a obyčejní vojáci pak v Hájků. Můžeme se jen domnívat, proč ke schůzce došlo právě v tomto domě. Paní Svobodová údajně uměla dobře anglicky. Bogdanov se zas blýsknul skvělou francouzštinou. O jednání se nedochovaly podrobnější informace, jen stručný protokol

podepsaný všemi přítomnými členy. Za Sověty tedy vystupoval Bogdanov a náčelník divizního štábu plukovník Někrasov. Za Američany pak velitel 12. sboru generálmajor Irwin spolu s náčelníkem štábu generálem Caninem, velitelem dělostřeleckého sboru Lentzem, komandantem 5. pěchotní divize Brownem, náčelníkem 4. tankové divize Hogem, komandantem tankové skupiny A plukovníkem Scarsem a zástupcem velitele 4. tankového divizního pluku Robertsem. Po následujícím bujarém večírku se všichni k večeru rozloučili, aby se za dva dny opět sešli na velitelství 12. sboru v Mnichově.

Na udělování medailí se ovšem tito vysoce postavení muži podíleli, přilétli zpět. Jaké bylo pro malého kluka vidět všechny ta letadla, která kroužila nad městem?

Stál jsem tehdy u budovy školy a jejich letadla mi bzučela nad hlavou. Bylo jich devět, všechny typu Piper. Psal se 17. květen 1945. Přistávací dráha byla improvizovaně zvolena na poli za školou. Tenkrát se tam říkalo U Křížku, dnes je tam prodejna svítidel. Ale křížek je tam stále! Stal se orientačním bodem pro piloty, i když rozhodně nemohl být moc vidět. Tenkrát tudy procházela polní cesta pro zemědělce, aby se dostali na pole. U křížku se polňačka rozdvojovala. Na jetelišti mezitím přistávaly „Pajpry“, jak jsme jím tenkrát říkali. Kolona aut čekala na cestě. Odtud se jelo ihned do zámecké zahrady, kde byla připravena velká sláva. Stoly se prohýbaly pod jídlem a lahvemi vína. Ostýchavě jsem tam stál za stoly a nevěřil svým očím. Tolik dobrého jídla jsem neviděl za celou válku!

vojenská kapela, všichni zpívali, radovali se, a protivínské holky si občas skočily s vojáky polku. Bylo zbudováno i malé pódium se stěnou, na které byly připevněny podobizny Roosevelta, Stalina a Trumana. Zde byly připíchnuty medaile na klopky vojáků. Ruský generál Bogdanov dekoroval Američany a naopak. Čestné strážce tenkrát nešetřily střelivem a světlicemi. Představitelé obou armád odlétli po osmé

Jak to v Hájku během květnových dnů vypadalo?

Les byl plný vojáků a munice. Všude se válely zbraně a nevybuchlé granáty. U řeky byla děla a vozy. A také spousta koňů, které si půjčovali na rajtování američtí vojáci. Obě armády žily v nevídaném souladu. Každý večer byl z lesa slyšet zvuk ruských garmošek. Zemljanka sloužila asi pro 20 vojáků.

Proč jste se rozhodl vyrobit informační tabuli s fotografiemi, popisem místa a návštěvní knihou?

Mám živé vzpomínky na dobu, kdy mi bylo dvanáct let, a já každý den do Hájku chodil pozorovat ruské vojáky. Nebyl den, kdy bych tam nebyl. Lidé by si měli vážit těchto vojáků a jejich nadřízených, kteří pomohli osvobodit naši zemi. Ještě jednou děkuji svému synovi Zdeňkovi, vnukovi Pavlovi a Čestmíru Švarcovi, kteří mi s instalací pomáhali. Měl bych

ohromnou radost, aby tam ten památníček pár let vydržel a občané si ho vážili. Zároveň bych si přál, aby pomníček viděl můj první pravnuk Šimon jen s tím rozdílem, že už by zde žádní vojáci být nemuseli, protože i ve světlých chvílích to byla doba krutá. Proto si vážme relativní svobody a míru, který už dnes máme.

text a foto Ondřej Koc, student 4. ročníku gymnázia, historické fotografie
www.criticalpast.com a www.buddies-pisek.cz